

Правилник о наставном плану и програму предмета Грађанско васпитање за пети разред основне школе

Правилник је објављен у "Службеном гласнику РС - Просветни гласник", бр. 15/2005 од 5.12.2005. године.

Члан 1.

Овим правилником утврђује се наставни план и програм наставног предмета Грађанско васпитање за пети разред основне школе. Предмет из става 1. овог члана остварује се као изборни.

Члан 2.

Број часова наставе предмета Грађанско васпитање остварује се са по једним часом недељно, односно са 36 часова годишње.

Члан 3.

План и програм наставе предмета Грађанско васпитање део је прописаног плана и програма за основну школу. Наставни програм предмета из става 1. овог члана одштампан је уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 4.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Просветном гласнику".

Број 110-00-00843/2005-02

У Београду, 14. новембра 2005. године

Министар

др Слободан Вуксановић, с.р.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

ЦИЉ ПРЕДМЕТА

Циљ предмета је оспособљавање ученика за активно учешће у животу школе проширивањем практичних знања о демократији, њеним принципима и вредностима на нивоу функционисања школе.

ЗАДАЦИ

Задачи предмета јесу:

- да се ученици упознају са школским правилима и процедурама;
- да се ученици уведу у разумевање функционисања органа управљања школе и стручних тела;
- да се ученици упознају са правима и одговорностима свих актера на нивоу школе;
- да се код ученика развију комуникацијске вештине неопходне за сарадничко понашање, аргументовање ставова и изражавање мишљења;
- да се ученици обуче техникама групног рада;
- да се код ученика развија способност критичког просуђивања и одговорног одлучивања и делања;
- да се ученици подстакну и оспособе за активно учешће у животу школе развијањем вештина за унапређење услова школског живота кроз праксу.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

V разред основне школе
(1 час недељно, 36 часова годишње)

Упознавање са основним елементима програма (6 часова)

- Представљање циљева, задатака, садржаја и метода рада.
- Упознавање са најзначајнијим појмовима - права и одговорности, правила и дужности, школске мере и решења, начини вођења документације: регистри, позиви за састанке, активизам и партиципација, кооперативни начини учења.
- Формирање и изграђивање разредног тима.
- Сагледавање услова школског живота (4 часа)*
- Излиставање проблема у школи и прикупљање података: разговор са ученицима, родитељима, наставницима и другима који учествују у раду школе, коришћење штампаних извора и информација из медија.
- Извештавање и дискусија о прикупљеним подацима.
- Избор проблема на коме ће се радити (1 час)*
- Процењивање прикупљених података, дискусија о проблемима и избор заједничког проблема.
- Сакупљање података о изабраном проблему (8 часова)*
- Упознавање са техникама и поступцима прикупљања информација у оквиру истраживачких тимова.
- Сакупљање података о изабраном проблему, састанци у оквиру школе, посете ученика различитим организацијама и институцијама и/или организовање гостовања особа из организација или институција.
- Разговор о прикупљеним подацима.

Активизам и партиципација - план акције (12 часова)

Осмишљавање плана акције у решавању проблема на коме истраживачки тимови раде и одабир начина презентације резултата.

Јавно представљање (Јавна презентација) плана акције (1 час)

- Јавно представљање: ученици пред школским жиријем и публиком (ученици, родитељи, наставници и други заинтересовани за решавање проблема) представљају свој план и одговарају аргументовано на постављена питања.

Осврт на научено - евалуација (4 часа)

- Разговор о томе шта су ученици и како научили. Ученици самостално процењују знања и вештине која су стекли током програма.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

С обзиром на то да је општи циљ овог програма оспособљавање ученика за активно учешће у животу заједнице, посебно школе и локалне заједнице у којој живе, проширивањем практичних знања о демократији, њеним принципима и вредностима, програмске садржаје требало би реализовати тако да се ученицима омогуће: слобода изражавања мишљења и ставова о отвореним питањима и

проблемима школе које су сами идентификовали као значајне; разумевање и разматрање различитих мера које се у школи предузимају у циљу решавања проблема; унапређење вештина комуникације у различитим социјалним ситуацијама (у школи, на нивоу вршњачке групе и са наставницима, као и ван школе, са представницима јавних институција, организација и другим учесницима у животу локалне заједнице); развијање способности критичког мишљења, аргументовања и залагања за сопствене ставове; повезивање властитог искуства са потребама школске заједнице и активно ангажовање у животу школе.

Програм се реализује по темама како су дате у Приручнику за наставнике (у припреми). Реализација програма заснива се на коришћењу *интерактивних* и *истраживачких* метода рада.

Интерактивно учење подразумева сложен поступак који тежи да имитира процес сазнавања какав се одвија у аутентичним животним околностима, и води једном целивитом искуственом доживљају, употребљивом и трајном. У интерактивном процесу учења остварује се сарадња између наставника и ученика и то у облику заједничке конструкције нових знања и у виду активности наставника и ученика које су комплементарне, односно које се догуњају. Код овог начина рада то се постиже кроз планирано, вођено и временски скраћено пролажење кључних фаза оваквог учења:

- ученици се најпре уводе у контекст теме којом желимо да се бавимо;
- креира се ситуација која свима омогућава да активно учествују у истраживању и изналагању решења за постављени проблем;
- кроз дискусију се размењује, појашњава, прецизира и уобличује искуство;
- успоставља се веза са постојећим знањима и праве се различите генерализације.

Основна теза које би наставници све време требало да се придржавају је да ученике учимо не *шта* да мисле, него *како* да мисле. Ученици активно и равноправно учествују у свим активностима. Улога наставника је да иницира и одржава двосмерну комуникацију са ученицима, да подстиче изношење њихових запажања, мишљења и погледа на проблеме, као и да креира атмосферу на часу погодну за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима. У том смислу, интерактивни метод рада требало би да се одвија кроз следеће форме: кооперативни рад наставник - ученици; кооперативни рад у малим групама ученика; тимски рад.

Кооперативни рад наставник - ученици полази од претпоставке да ученици поседују одређена знања из ваншколског животног искуства и да кроз партнерску интеракцију са наставником, као особом са већим искуством и когнитивном зрелошћу, изграђују нова знања. Главне активности наставника у овој форми рада су: осмишљавање целине ситуације учења код увођења нових појмова, као што је, на пример, појам *мере власти*; планирање тока часа; креирање проблемске ситуације за ученике; организовање групе ученика.

Кооперативни рад у малим групама ученика је потребно користити да би се у процесу учења искористиле предности различитости међу ученицима у нивоу, квалитету и врсти знања и нивоу сазнајне развијености. Ученике је потребно поделити у мале радне групе тако да у свакој од група буде заступљено што више постојећих различитости, јер то омогућава да дође до продуктивног сазнајног конфликта и да се испољи комплементарност сазнања као услов за унапређење знања целе групе.

Тимски рад је посебан облик рада у малим групама чија је специфичност подела улога међу члановима тима, тако да свако обавља само одређени вид активности, а сви заједно доприносе решењу проблема на коме тим ради. Активности наставника су да организује, ненаметљиво усмерава процес рада и да буде партнер у дискусији о идентификованим проблемима, потенцијалним приоритетима у локалној заједници, прикупљеним подацима релевантним за разредну студију итд.

Најпогодније технике за постизање интерактивности у процесу учења су: "мозгалица" или "мождана олуја", различити облици групне дискусије, симулација и играње улога. "Мозгалица" или "мождана олуја" је техника помоћу које се стимулише осмишљавање нових идеја. Код примене ове технике важно је да се поштују правила која подстичу настајање нових идеја: свако од учесника слободно износи идеје и предлаже решење проблема; не дозвољава се критика у току изношења идеја; све изнете идеје се бележе онако како су саопштене. Ова техника је првенствено везана за тематска подручја са отвореним питањима, контроверзама, већим бројем могућих решења, стварањем гланова, на почетку групног рада пре дискусије.

Групна дискусија би требало да се води о темама или проблемима који су најављени или задани у неком прикладном облику који упућује на прораду и припрему за тему нпр. прикупљање информација на терену путем упитника предвиђеног овим програмом; трагање за подацима у одговарајућој документацији у локалној средини; преглед и прикупљање информација из медијских записа итд. Пожељно је да дискусију води наставник, у смислу усмеравања, али да при том нема главну улогу у изношењу мишљења, већ да подстиче ученике да износе своја сазнања и мишљења. Важни задаци наставника су да сваком дискутанту осигура несметано саопштавање гледишта, али да води рачуна о времену, како и би други који то желе могли да дискутују и да на крају дискусије направи кратак резиме. У процесу дискусије требало би инсистирати на аргументованом изношењу ставова и не стварати атмосферу победника и побеђених.

Симулација и играње улога су веома корисне технике за припремање ученика за различите ситуације са којима раније нису имали прилику да се суоче, као што су разговори са представницима институција и локалне власти, јавна презентација разредне студије и одговарање на питања присутних на презентацији. На часу, у безбедној школској ситуацији, ученици добијају опис ситуације коју би требало да симулирају, прави се подела улога према кључним актерима у тој ситуацији и ученици то одглуме. Ове технике су корисне за боље разумевање нових и непознатих ситуација и за ублажавање страх од непознатог, као ометајућег фактора у различитим приликама јавног наступа.

Истраживачки метод подразумева да ученици добијају одговарајуће инструкције како би самостално, у паровима или малим групама у учионици и ван ње, у школи као непосредном окружењу или у ширем локалном окружењу, прикупљали различите информације неопходне за израду њиховог пројекта. Активности наставника су пресудне у припремној фази у којој би он требало да коришћењем одговарајућих интерактивних техника рада, упуту ученике где и како да трагају за подацима и како да комуницирају са релевантним особама од којих могу да добију податке или помоћ. Ученици самостално прикупљају податке из различитих извора, бележе, групишу и долазе да на часу презентују прикупљено. У току презентације наставник би требало да на крају, после коментара свих осталих ученика, даје своје коментаре који су позитивна интонирани, аналитични, са нагласком на ономе што су ученици добро урадили и указивањем на оно што би у будућем раду било потребно поправити и на које начине.

У току рада на пројекту, улога наставника је да:

- мотивише ученике за рад, тако што ће развијати и одржавати њихова интересовања за живот и рад у школи и давати лични пример позитивне заинтересованости за сва питања од важности за унапређење живота у заједници;

- организује наставу, тако што ће поставити циљеве рада, планирати садржаје, средства и опрему, наставне облике и методе рада, као и време потребно за реализацију;

- развија и одржава партнерску комуникацију са ученицима, тако што ће постављати питања, захтеве, давати своје мишљење, подстицати ученике да они износе своја гледишта, подстицати интеракцију, пружати повратну информацију итд.;

- уважава и реагује на потребе групе и појединаца, дели одговорност, демократски управља разредом.

Посебно је важно да наставник контролише своју процењивачку улогу, да не буде превише или премало критичан према ученицима и да својом укупном комуникацијом доприноси подстицању свести о правима и могућностима ученика да активно учествују у мењању свог школског окружења.